

PLANSYSTEMETS MULIGHEDER OG BEGRÆNSNINGER FOR AT SKABE MERE OG BEDRE NATUR

VIDENSVÆRKSTED

JUNI 2026

15. JUNI
FONDEN

KØBENHAVNS UNIVERSITET
DRONNING MARYS CENTER
VIDEN. PARTNERSKABER. FORANDRING

Forord

Hvordan kan vi styrke og anvende planloven strategisk sammen med anden planlægning, så naturen kommer til at stå stærkere? Det spørgsmål har været omdrejningspunktet for et vidensværksted, som blev etableret i efteråret 2025.

Vidensværkstedet opstod gennem et samarbejde mellem Dronnings Marys Center og 15. Juni Fonden, og udsprang af et ønske om at skabe et stærkere vidensgrundlag for, hvordan planloven og den fysiske planlægning kan bidrage til naturudviklingen i Danmark.

Det har været vigtigt for 15. Juni Fonden, at Dronning Marys Center med Vidensværkstedet har sat både forskere og praksisaktørers viden i spil i en fælles proces med henblik på at udvikle nye indsigter om planlægning og natur.

Vidensværkstedet har været et faciliteret forløb, hvor førende forskningsmiljøer og centrale praksisaktører, som arbejder med naturgenopretning og arealanvendelse, har udvekslet erfaringer, analyser og forslag til løsninger. Det har været et forum, hvor nye, uventede indsigter kunne opstå, fordi tværfaglighed og samskabelse var bærende principper.

Deltagerkredsen i vidensværkstedet bestod af tyve inviterede personer med stor viden og indsigt inden for natur og/eller planlægning. Deltagerlisten, som findes bagest i rapporten, blev sammensat med fokus på at sikre en tværfaglig repræsentation, og der har således været deltagere med baggrund i såvel forskning og praksis, stat og kommune samt fagområder som jura, science og humaniora.

I den forbindelse skal der lyde en stor tak til alle de involverede for deres engagement og værdifulde bidrag. Alle har været inviteret på baggrund af deres stærke kompetencer og solide faglige viden på området.

Denne rapport reflekterer de indsigter, der er fremkommet gennem vidensværkstedet. Det er samtidig vigtigt at understrege, at rapportens konklusioner ikke nødvendigvis repræsenterer alle deltagernes holdning eller afspejler 100% enighed blandt deltagerne. Det er alene Dronning Marys Center, som facilitator og redaktør på nærværende rapport, der kan tages til indtægt for indhold og konklusioner.

For 15. Juni Fonden udgør rapporten et vigtigt bidrag til det videre arbejde med at skabe mere og bedre natur i Danmark. Vi håber samtidig, at rapportens indsigter kan inspirere og kvalificere den bredere debat om, hvordan planlægningen kan understøtte naturens plads i fremtiden.

God læselyst!

Simon Kjær Hansen
Leder af Dronning Marys Center

Henriette Christiansen
Direktør 15. Juni Fonden

INDHOLDSFORTEGNELSE

6 HVAD KENDETEGNER DEN NUVÆRENDE SITUATION?

10 FRA UDFORDRINGER TIL NYE INDSIGTER

13 1 - NYT PLANLÆGNINGSINSTRUMENT FOR NATUR

14 2 - ET NATURINDEKS OG ØKONOMISKE INCITAMENTER
TIL NATURUDVIKLING

16 3 - SYSTEMATISK OG STRATEGISK REVISION AF
KOMMUNEPLANLÆGNINGEN I DET ÅBNE LAND

18 MULIGE NÆSTE SKRIDT

22 INTERVIEW TRINE EIDE

24 INTERVIEW HENRIK VEJRE

26 APPENDIX: DELTAGERE

**HVAD KENDETEGNER
DEN NUVÆRENDE
SITUATION?**

Planlægning og virkemidler i arealforvaltningen

Danmark befinder sig i en central fase af den grønne omstilling, hvor en række ambitiøse målsætninger skal realiseres parallelt. For at indfri disse ambitioner skal planlægningen i stigende grad balancere komplekse og til tider modsatrettede hensyn til naturbeskyttelse, grundvand, landbrug, klimaindsats, rekreation og lokal udvikling. Samlet set har dette skabt et øget pres på den begrænsede arealressource.

Siden 1980'erne har der været fokus på det åbne lands arealanvendelse, men emnet er kun blevet mere aktuelt i takt med det stigende pres på biodiversitet, naturkvalitet, men i takt med det stigende pres på biodiversitet, naturkvalitet og arealanvendelse. Det centrale spørgsmål for vidensværkstedet har derfor været: Kan plansystemet anvendes mere aktivt og strategisk til at skabe plads til mere og bedre natur?

Planloven har til formål at sikre en hensigtsmæssig anvendelse af landets arealer gennem en afvejning af forskellige samfundsmæssige hensyn. Som rammelov fastlægger den de overordnede mål, principper og procedurer for arealanvendelsen i Danmark og fungerer som bindeled mellem statslige interesser og den kommunale planlægning. Planlovens planhierarki sikrer sammenhæng mellem de forskellige niveauer i planlægningen, således at underordnede planer skal være i overensstemmelse med overordnede planer.

Øverst i hierarkiet findes landsplanlægningen, som varetages af staten. Gennem blandt andet landsplandirektiver kan staten fastlægge bindende rammer for arealanvendelsen og sikre, at nationale interesser indgår i den kommunale planlægning. Kommuneplanen udgør den samlede plan for

kommunens udvikling, og kommunalbestyrelsen skal 'virke for' kommuneplanens realisering, men kommuneplanen er ikke umiddelbart bindende for borgerne/lodsejerne. **Kommuneplanen** skal ledsages af en redegørelse for planens forudsætninger, herunder bl.a. kommuneplanens sammenhæng med kommuneplanlægningen i nabokommunerne. For en periode på 12 år fastlægger kommuneplanen de overordnede mål og retningslinjer for den enkelte kommunes udvikling, såvel i byerne som i det åbne land. Kommunalbestyrelsen skal offentliggøre en planstrategi inden udgangen af den første halvdel af den kommunale valgperiode, dvs. hvert 4. år. **Lokalplanen** er det laveste trin i hierarkiet og det mest detaljerede planinstrument og anvendes især til regulering af bebyggelse og anlæg.

Et grundlæggende princip i planlovens system er, at **planlægningen er fremadrettet**. Planer ændrer som udgangspunkt ikke eksisterende lovlig anvendelse af arealer, men fastlægger rammerne for fremtidige ændringer.

Den fysiske planlægning er imidlertid kun ét af flere virkemidler i arealforvaltningen. Udover den fysiske planlægning (planloven) findes sektorplanlægning og natur- og miljømålsplanlægning. **Sektorplanlægningen** dækker en bred type af planer inden for en bestemt samfundssektor, f.eks. vej- og trafikplanlægning, råstofplanlægning samt planlægning af vandforsyning, spildevand og affald, og som typisk har ophæng i sektorlovgivningen. **Natur- og miljømålsplanlægningen** fastlægger mål og indsatser for konkrete geografiske områder, eksempelvis gennem Natura 2000-planer, vådområdeplaner og kommende naturgenopretningsplaner.

Planlægning kan derfor forstås som ét instrument i et **større symfoniorkester af virkemidler**.

Hvor planlægningen kan sætte retning, prioritere arealanvendelser og koordinere forskellige interesser, kræver realiseringen af naturindsatser ofte samspil med andre virkemidler.

Hertil hører økonomiske og aftalebaserede virkemidler som tilskud, frivillige aftaler, opkøb og jordfordeling, myndighedsmæssige indgreb som påbud og ekspropriation, samt forvaltning og drift, der sikrer naturkvaliteten over tid. Også miljøvurderinger spiller en vigtig rolle ved at synliggøre kumulative effekter, alternativer og potentielle konflikter mellem forskellige indsatser.

Planlægning har en række særlige styrker. Den er velegnet til at afveje interesser og prioritere den begrænsede arealressource, skabe sammenhæng mellem forskellige hensyn og understøtte en langsigtet udvikling. Samtidig sikrer planlægningen offentlig inddragelse og demokratisk medindflydelse. Planlægning forudsætter faglig viden og administrative processer, men er i sidste ende en politisk kompetence.

Centrale dilemmaer og udfordringer

Selvom planlægningen rummer betydelige muligheder, peger vidensværkstedets drøftelser på en række forhold, der vanskeliggør planlægning for mere og bedre natur.

- For det første er **natur ét blandt mange hensyn**, som indgår i den samlede prioritering af arealanvendelsen i planlægningen. Naturhensyn skal afvejes over for en række andre samfundsmæssige interesser, og der er ofte konkurrence om de samme arealer.
- For det andet har **planlægningen traditionelt haft fokus på at beskytte eksisterende natur** eller undgå yderligere forringelser. Dette adskiller sig fra en mere aktiv tilgang, hvor planlægningen skal bidrage til at udvikle ny natur eller forbedre naturkvaliteten.

- For det tredje opleves der **ikke altid en tilstrækkelig kobling mellem det lokale niveau og et nationalt målbillede for naturen**. Uden en tydelig retning kan det være vanskeligt at omsætte overordnede ambitioner til konkrete prioriteringer i den kommunale planlægning.
- Derudover rummer planlægningen et grundlæggende **spændingsfelt mellem lokal forankring og naturfaglige prioriteringer**. Lokal indsigt og inddragelse kan øge opbakningen til konkrete indsatser og styrke mulighederne for realisering, men det er ikke givet, at lokale prioriteringer altid understøtter de største naturgevinster.
- Endelig er der **betydelig konkurrence om arealerne**. Nogle funktioner kan sameksistere, mens andre er indbyrdes uforenelige. Multifunktionalitet er ofte en attraktiv tilgang, men der er ikke nødvendigvis et krav om helhedsorienteret planlægning på tværs af alle arealinteresser, og planlægningen i det åbne land forholder sig kun i meget begrænset omfang til, hvordan funktioner kan spille sammen. Samtidig blev det fremhævet, at de stedbundne potentialer ikke altid udnyttes tilstrækkeligt.

En gennemgående erkendelse fra vidensværkstedet er derfor, at planlægning alene ikke kan skabe mere og bedre natur. For at opnå mere og bedre natur, er det nødvendigt at se på samspillet mellem planlægningen og de øvrige virkemidler i arealforvaltningen.

METODE – FRA UDFORDRINGER TIL NYE INDSIGTER

Forløbet var inspireret af designtænkning og blev struktureret omkring fire vidensværksteder, der førte deltagerne fra en indledende udforskning af problemfeltet til udvikling og kvalificering af løsninger (se figur på næste side).

Hvordan kan vi ...?

På baggrund af drøftelserne af den nuværende situation blev deltagerne bedt om at rette blikket mod fremtiden. Formålet var ikke at identificere konkrete løsninger med det samme, men først at skabe en fælles forståelse af, hvilke udfordringer og muligheder der er mest centrale, hvis planlægningen i højere grad skal bidrage til mere og bedre natur.

Som metode arbejdede deltagerne med at formulere spørgsmål, der indledes med ”Hvordan kan vi ...?”. Denne type spørgsmål blev anvendt til at rammesætte de udfordringer, som deltagerne ønskede at arbejde videre med. Formuleringen understreger både, at der kan være flere veje til en løsning, og at løsningerne skal udvikles i fællesskab på tværs af fagligheder, myndighedsniveauer og interesser.

Øvelsen resulterede i en lang række spørgsmål, som på forskellig vis kredsede om naturens plads i planlægningen, samspillet mellem virkemidler, relationen mellem nationale og lokale prioriteringer samt mulighederne for at styrke den strategiske arealplanlægning.

Tre strategiske temaer

På tværs af spørgsmålene tegnede der sig tre gennemgående temaer, som dannede grundlag for de efterfølgende diskussioner i vidensværkstedet.

Det første tema handlede om naturens placering i de overordnede samfundsmæssige prioriteringer.

Flere af spørgsmålene kredsede om, hvordan natur kan få en stærkere position som national interesse, og hvordan der kan skabes en tydeligere retning for planlægningen på tværs af myndighedsniveauer.

Det andet tema handlede om planlægningens rolle i naturindsatsen. Her var fokus på, hvordan planloven og den fysiske planlægning kan anvendes mere strategisk, hvordan planlægningen kan spille sammen med andre virkemidler, og hvordan der kan skabes bedre sammenhæng mellem forskellige planformer.

Det tredje tema handlede om den kommunale planlægnings rolle. Flere af spørgsmålene pegede på behovet for at styrke den strategiske dimension i kommuneplanlægningen og skabe et stærkere samspil mellem nationale mål, lokale prioriteringer og konkrete arealdispositioner.

Hvad skal være sandt?

Efter identifikationen af de tre strategiske temaer arbejdede deltagerne med at udvikle forslag til nye veje frem. Deltagerne blev opfordret til ikke at lade sig begrænse af eksisterende rammer eller umiddelbare barrierer i første omgang. Først i den efterfølgende fase blev der arbejdet med spørgsmålet: ”Hvad skal være sandt?”.

Formålet var at identificere de forudsætninger, der kunne arbejdes med fremadrettet, i stedet for at tage udgangspunkt i den nuværende situations begrænsninger. Eksempler på forudsætninger kunne være, juridiske rammer, organisatoriske forhold, politiske prioriteringer, økonomiske virkemidler eller ændringer i praksis.

Denne tilgang gjorde det muligt både at udvikle idéer og samtidig tydeliggøre, hvilke betingelser der skal være opfyldt, hvis idéerne skal kunne omsættes til konkrete handlinger.

Processen med udvikling af strategiske spørgsmål og forslag til løsninger var iterativ – nye idéer opstod, og andre blev sløjfet eller slået sammen. Ved det sidste vidensværksted var der således skabt tre forskellige forslag:

1 Nyt planlægningsinstrument for natur

2 Et naturindeks og økonomiske incitamenter til naturudvikling

3 Systematisk og strategisk revision af kommuneplanlægningen i det åbne land

De følgende kapitler sammenfatter de centrale indsigter og forslag inden for hvert af de tre forslag.

PROJEKTETS FORLØB

1. UDFORSKNING

Formål: Hvad kendetegner den nuværende situation, hvilke komplikationer er der, og hvordan skal de strategiske problemstillinger formuleres?

Tidspunkt: kl. 9-12 den 19. januar 2025

Sted: Mærsk Tårnet, Københavns Universitet

2. MULIGHEDER

Formål: Definere og udvide rummet af muligheder og i fællesskab bygge attraktive løsninger på de respektive strategiske problemer.

Tidspunkt: kl. 9-12 den 25. februar 2026

Sted: 15. Juni Fonden, Arboretet i Hørsholm

3. KONKRETISERING

Formål: Konkretisere de valgte løsninger: Hvad skal være sandt for at de kan blive en succes?

Tidspunkt: kl. 9-12 den 10. april 2026

Sted: IFRO / IGN, Københavns Universitet

4. KONSOLIDERING

Formål: Tilbageblik over forløbet: hvilke fælles indsigter er der blevet skabt, og hvor bør fokus være fremadrettet i det videre arbejde med de strategiske problemstillinger?

Tidspunkt: kl. 9-12 den 19. maj 2026

Sted: Mærsk Tårnet, Københavns Universitet

1

Nyt planlægningsinstrument for natur

Hovedargument

Hvis målsætninger om naturbeskyttelse og naturgenopretning skal realiseres i større skala i Danmark, er der for behov et nyt nationalt planlægningsinstrument for natur. Naturplanlægningen bør have tydelige retsvirkninger og være rammesættende for anden arealplanlægning og økonomiske støtteordninger.

Forudsætninger – hvad skal være sandt?

For at naturplanlægning kan fungere som et reelt og styrende redskab i arealforvaltningen, er det en grundlæggende forudsætning, at natur i højere grad betragtes som en national og statslig planlægningsopgave.

Det er en forudsætning, at naturplanlægningen forankres i lovgivningen, men det er ikke givet, at dette skal ske i planloven. Flere peger på, at forankringen eksempelvis kan ske i en kommende biodiversitetslov, som fastlægger overordnede mål, prioriteringer og principper for arealanvendelsen. Samtidig fremhæves behovet for tæt koordinering med eksisterende og kommende europæiske rammer, herunder særligt EU's naturgenopretningsforordning, så nationale planlægningsværktøjer understøtter de forpligtelser og målsætninger, som følger heraf.

En yderligere forudsætning for naturplanlægningen er udviklingen af et fagligt funderet grundlag for identifikation af både eksisterende og fremtidige naturarealer. Flere understreger behovet for, at naturplanlægningen baseres på eksisterende naturkort samt opdaterede data om naturtilstand, biodiversitet og naturpotentialer, med henblik på at skabet et operationelt grundlag for naturplanlægning.

Det fremhæves desuden som centralt, at naturplanlægningen bliver rammestyrende for anden planlægning og arealforvaltning. Naturhensyn bør i højere grad sætte de overordnede rammer for eksempelvis lokalplanlægning, infrastrukturanlæg, energiplanlægning og arealrelaterede støtteordninger. Flere peger i den forbindelse på behovet for, at økonomiske støtteordninger i højere grad understøtter ønsket arealanvendelse og naturudvikling, herunder gennem en mulig nytænkning af eksisterende landbrugsstøtteordninger.

Endelig understreges behovet for en grundig og langsigtet udviklingsproces, hvor modeller og retsvirkninger gennemtænkes nøje, frem for at der etableres hurtige eller midlertidige løsninger med begrænset styringskraft.

2

Et naturindeks og økonomiske incitamentener til naturudvikling

Hovedargument

Hvis natur skal integreres som et reelt og styrende hensyn i arealforvaltningen, er der behov for udvikling af en et naturindeks, som kan vise udviklingen i arealanvendelse til natur. Samtidig er der behov for økonomiske mekanismer, der afspejler værditab eller værdiforbedringer i praksis og dermed skaber incitamentener til langsigtet naturudvikling frem for kortsigtet arealudnyttelse.

Forudsætninger – hvad skal være sandt?

For at natur kan blive en stærk national prioritet, skal incitamentener for natur integreres med øvrige hensyn i arealforvaltningen. Der er således et behov for at udvikle en metode til at opgøre ændringer i arealanvendelse med særligt fokus på natur.

Kernen i dette behov er udviklingen af en form for naturindeks for naturens tilstand eller naturpotentiale på en given lokation. Metoden skal gøre det muligt at opgøre, sammenligne og følge udviklingen i naturkvalitet og arealanvendelse over tid på en måde, som er forståelig og anvendelig for både stat, kommuner, lodsejere og investorer. En sådan metode skal kunne vise, hvordan arealer ændrer karakter over tid, og hvilke konsekvenser disse ændringer har i forhold til naturkvalitet og samfundsmæssige værdier. Der lægges vægt på, at sådan et naturindeks skal være transparent, så det kan anvendes som beslutningsgrundlag i både planlægning, regulering og økonomiske prioriteringer.

En central forudsætning er desuden en tydelig kobling mellem naturindeks og økonomiske konsekvenser. Satser og incitamentener bør i højere grad afspejle naturpotentialet ved stedet og de langsigtede samfundsmæssige værdier ved naturudvikling – dvs. ikke kun den eksisterende naturtilstand, men også områdets potentiale for genopretning eller udvikling af mere og bedre natur.

Der peges endvidere på, at de økonomiske rammer for kommunerne har stor betydning for den faktiske arealanvendelse. Flere fremhæver derfor behovet for, at det kommunale udligningssystem i højere grad afspejler de samfundsmæssige værdier, som natur og biodiversitet bidrager med. Kommuner, der prioriterer naturbeskyttelse eller afsætter arealer til naturudvikling, bør i højere grad kompenseres økonomisk for dette. I forlængelse heraf vil det også være nyttigt at få mere viden om, hvordan et naturindeks kan kobles til finansielle systemer og markedsmekanismer, herunder eksempelvis realkreditsystemet, investeringer og øvrige værdikæder, som påvirker arealanvendelsen i praksis.

Desuden er der et behov for en juridisk forpligtelse til at udarbejde naturindeks, eksempelvis som en integreret del af kommuneplanlægningen. Naturindekset skal ikke alene fungere som frivillige analyser eller bilag, men som et bindende og løbende redskab til at synliggøre udviklingen i naturarealer og naturkvalitet.

Der peges desuden på, at udviklingen af et sådant system forudsætter en vis grad af konsensus om både metode, værdisætning og kortgrundlag. Uden fælles forståelse af, hvordan naturværdi og naturtab opgøres, vil systemet have begrænset styringseffekt og lav legitimitet i praksis. Derfor fremhæves behovet for en fælles metodisk ramme som en forudsætning for videre politisk og administrativ implementering. I den forbindelse fremhæves potentialet i at videreudvikle og eventuelt formalisere eksisterende kortlægninger, eksempelvis Biodiversitetsrådets kort.

Internationale erfaringer med naturindeks og økonomiske incitamenter i eksempelvis Norge, Tyskland og Frankrig, herunder mulighed for beskatning i det åbne land bør også undersøges nærmere.

Endelig fremhæves lokal opbakning og borgeraccept som en vigtig forudsætning for implementering. Naturindeks, prioriteringer og incitamentsmodeller vurderes at have større legitimitet og større sandsynlighed for langsigtet forankring, hvis de udvikles med inddragelse af lokale aktører, lodsejere og borgere.

3

SYSTEMATISK OG STRATEGISK REVISION AF KOMMUNEPLANLÆGNINGEN I DET ÅBNE LAND

Hovedargument

Hvis kommuneplanlægningen skal spille en mere aktiv rolle i den grønne omstilling af arealanvendelsen, er der behov for at gentænke kommuneplanens rolle i planlægningen af det åbne land. I dag varierer det betydeligt, hvordan og hvor ofte kommunerne reviderer planlægningen for det åbne land, og i mange tilfælde sker det kun sporadisk eller slet ikke. Det betyder, at kommuneplanen ofte har begrænset betydning som aktivt redskab til at styre udviklingen af natur, landskab og arealanvendelse.

Jordlovskomplekset i Danmark afspejler desuden, at det er udviklet i en tid, hvor der var andre hensyn i planlægningen. Landbruget har fortrinsret, mens det eksempelvis kan være svært at etablere et nyt sommerhusområde. Det peger på behovet for at koble naturhensyn og kommunale udviklingsinteresser.

Forudsætninger – hvad skal være sandt?

På det overordnede plan er der behov for et mere fælles billede af, hvordan det åbne land skal se ud i fremtiden, og hvad der kan komme i stedet for det, som må nedprioriteres.

Den nuværende praksis er præget af stor variation mellem kommuner og en høj grad af kompleksitet, hvilket gør det vanskeligt at skabe langsigtet retning og koordinering.

Der efterspørges en mere ensartet og forpligtende tilgang til kommuneplanlægningen, hvor alle kommuner arbejder efter fælles processer og faste revisionscykluser, så der er bedre koordinering på tværs af kommunegrænser. Samtidig peges der på behovet for at overveje, hvilke konsekvenser det skal have, hvis planlægningen for det åbne land ikke opdateres eller lever op til de nationale rammer.

Et centralt element i behovet er at gøre kommuneplanen mere strategisk og mindre kompleks. Der argumenteres for, at kommuneplanlægningen bør fokusere på færre og mere overordnede temaer – særligt natur, landskab og byudvikling – frem for et stort antal detaljerede plantemaer, som stammer fra en tid, hvor fx landbrugsinteresser var mere fremtrædende. Færre temaer, som afspejler aktuelle behov, og en enklere struktur vurderes at kunne styrke kommuneplanens rolle som prioriterings- og retningsværktøj og gøre den lettere at anvende både politisk og administrativt.

Der peges også på behovet for en tydeligere kobling mellem kommuneplanlægning og nationale mål for natur. Det indebærer blandt andet, at arealer med særligt naturpotentiale identificeres og indarbejdes mere systematisk i kommuneplanerne. Eksisterende kortgrundlag, eksempelvis Biodiversitetsrådets kort, fremhæves som mulige redskaber i denne sammenhæng.

En yderligere forudsætning, der fremhæves, er, at der skal være et incitament for kommunerne til at prioritere naturplanlægning. Argumentet er, at kommunerne i højere grad vil være tilbøjelige til at planlægge for natur, hvis de samtidig gives mulighed for at udlægge arealer til bosætning i randzonerne omkring naturområder. Dermed etableres en form for gensidig gevinst, hvor naturhensyn og kommunale udviklingsinteresser kobles sammen.

Samtidig understreges det, at planlægningen i det åbne land ikke alene kan baseres på regulering. Der er også behov for økonomiske virkemidler og incitamenter, der understøtter de ønskede arealændringer. Det gælder blandt andet støtteordninger, fondsmidler og andre finansieringsmekanismer, som i højere grad kan målrettes områder, der er strategisk udpeget til natur eller landskabsformål. Tilskudsordningerne bør differentieres, så de afspejler, hvor der planmæssigt er identificeret et større potentiale for natur.

MULIGE NÆSTE SKRIDT

Drøftelserne i vidensværkstedet peger på, at der fortsat er behov for både yderligere vidensopbygning og udvikling af nye initiativer, hvis planlægningen i højere grad skal bidrage til mere og bedre natur.

På den baggrund peges der på en række mulige næste skridt, som hver for sig eller i kombination kan bringe arbejdet videre.

1. Nyt planlægningsinstrument for natur

A. Etablering af et tværgående samarbejde mellem stat, kommuner, forskningsmiljøer og praksisaktører med henblik på at udvikle fælles principper for naturplanlægning.

B. Analyse af, hvordan naturplanlægning kan indpasses i det eksisterende plan- og lovgivningssystem, herunder forholdet til sektorlovgivning og forvaltningsniveauer, samt formulering af lovtekst, eksempelvis i naturbeskyttelsesloven.

C. Udvikling af forslag til, hvordan naturplanlægning kan kobles til økonomiske styrings- og støtteinstrumenter.

D. Kortlægning og sammentænkning af eksisterende naturdata og kortlægninger som grundlag for et mere samlet og operationelt planlægningsgrundlag.

2. Naturindeks og økonomiske incitamenter til naturudvikling

A. Udvikling af et muligt ”Grøn Trepert 2.0”-spor, hvor natur, drikkevand, klima og arealanvendelse tænkes mere samlet i en fælles politisk og institutionel ramme, herunder en analyse, der belyser forskellige belønningsmodeller.

B. Etablering af et tværgående samarbejde mellem forskning, myndigheder, kommuner og praksisaktører med fokus på at skabe enighed om, hvordan natur kan opgøres og værdisættes på en ensartet og legitim måde. Samarbejdet kan understøttes af en højt profileret ambassadør med bred legitimitet på tværs af sektorer.

C. Kortlægning af eksisterende nationale og internationale erfaringer med modeller for naturregnskaber, ”no net land take”-tilgange, kompensationsmodeller, erstatningsnatur og økonomiske incitamenter, herunder erfaringer fra eksempelvis Norge, Tyskland og Frankrig.

D. Analyse af, hvordan økonomiske incitamenter og kompensationsmekanismer kan afspejle naturpotentialet på det enkelte sted og de langsigtede samfundsmæssige værdier ved naturudvikling.

3. Systematisk og strategisk revision af kommuneplanlægningen i det åbne land

A. Undersøgelse af mulighederne for et planlægningsværktøj for det åbne land, som i højere grad kan fungere som et aktivt styringsredskab end eksisterende plandata – eksempelvis baseret på Biodiversitetsrådets kort.

B. Udvikling af et forslag til en forenklet og mere strategisk kommuneplanstruktur med fokus på få overordnede temaer, herunder natur, landskab og byudvikling.

C. Gennemførelse af en analyse af forskelle, konsekvenser og potentialer ved større ensartethed og koordinering af kommunal planpraksis i det åbne land på tværs af kommunegrænser.

D. Undersøgelse af muligheden for etablering af et mere forpligtende nationalt rammesæt for kommuneplanlægningen i det åbne land, herunder afklaring af krav til revision og opdatering samt konsekvenser ved manglende planopdatering.

Vidensværksted viser en vej for mere natur

Trine Eide, der er leder for kommuneplanteam i By, Erhverv og Kulturforvaltningen i Herning Kommune, tager både nye indsigter og fornyet håb med sig fra vidensværkstedet. Især står én erkendelse klart: Der er en vej frem, hvis aktørerne arbejder tættere sammen.

“Vi behøver ikke at vente på, at lovene skal laves om. Nogle ting kan vi arbejde videre med, med de rammer vi har nu.”

– TRINE EIDE

”Jeg går herfra med et håb om, at vi kan finde en vej,” siger Trine Eide, der er leder for kommuneplanteam i By, Erhverv og Kulturforvaltningen i Herning Kommune.

Hun peger på, at dialogerne på tværs af fagligheder og roller har vist, at en fælles retning er mulig, selvom området er komplekst. Samtidig blev det tydeligt, at der er et stort potentiale i at afklare rollerne og styrke samarbejdet. Ifølge hende kan planlægning alene ikke løfte indsatsen. Hun mener, at alle har en opgave med at understøtte konkret handling de rigtige steder, og incitamentene skal følge med.

”Hvis vi bliver skarpere på, hvad det er for nogle roller og forudsætninger, vi har hver især, og hvordan vi kan understøtte hinanden, har vi bedre muligheder for at skabe mere sammenhængende natur.”

Hun fremhæver også selve formen som en af de store styrker ved forløbet. På trods af få timer lykkedes det hurtigt at komme ind til kernen af problemstillingerne.

”Jeg var i starten skeptisk over, hvor meget vi kunne nå, men vi fik faktisk taget et lag af meget hurtigt,” siger hun og kalder formatet overraskende effektivt.

Mange forskellige aktører

Samtidig understreger hun værdien af, at mange forskellige aktører har været samlet i samme rum. Det har givet mulighed for at forstå både hinandens perspektiver og de forskellige vilkår, der præger arbejdet med natur. Den fælles samtale har været med til at skabe større indsigt i, hvordan opgaven kan løftes i fællesskab.

Samtidig har vidensværkstedet givet hende nogle flere perspektiver på sin egen rolle som kommunal aktør. Der er både muligheder og begrænsninger, men også et fokus på, hvor der, i samarbejde med andre aktører, kan handles allerede nu.

”Vi behøver ikke at vente på, at lovene skal laves om. Nogle ting kan vi arbejde videre med, med de rammer vi har nu. Men det forudsætter lokal opbakning, og at de aktører der står for arealforvaltningen, kan se perspektiverne og spiller med.”

Konkret peger hun blandt andet på arbejdet med kommuneplaner som områder, hvor potentialerne for mere natur er et perspektiv, der kan bringes i spil allerede nu. Her ser hun muligheder for at styrke dialogen og understøtte, at centrale temaer kan få større vægt i planlægningen.

For hende er en vigtig erkendelse også behovet for at få viden om naturen bredere ud.

”Vi arbejder på et meget forskelligt vidensgrundlag, og det har betydning for, hvordan vi handler.”

Hun peger på, at der er et stort potentiale i at bringe mere faglig viden i spil både i forvaltningen og hos andre aktører, der er med til at træffe beslutninger.

Samtidig har forløbet tydeliggjort, at der er brug for handling på flere niveauer. Hvis ønsket er, at der skal skabes reel fremdrift, kræver det, at både myndigheder, lodsejere, politikere, private aktører og borgere bidrager. Den fælles opgave kan ikke løses af én aktør alene.

Alt i alt beskriver hun vidensværkstedet som et både givende og inspirerende rum.

”Det har været et utroligt spændende forløb. Formen og det fælles rum har gjort det muligt at tale åbent og lære af hinanden.”

En fælles opgave

Og netop den åbne dialog og viljen til at dele viden fremhæver hun som afgørende styrker ved forløbet. Det har skabt et trygt rum, hvor deltagerne har kunnet drøfte både faglige perspektiver og de dilemmaer, der kan opstå i samspillet mellem faglighed, jura og politik.

Forsker: Vidensværksted peger på afgørende momentum

Efter deltagelse i Dronning Marys Centers vidensværksted sidder professor Henrik Vejre tilbage med styrket indsigt, skærpede nuancer og en fornemmelse af, at tiden er moden til handling.

“Jeg sidder først og fremmest tilbage med en glæde over, at man i Danmark kan mødes på kryds og tværs mellem de her segmenter.”

Sådan siger Henrik Vejre, der er professor og agronom ved Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Afdeling for Landskabsarkitektur og Planlægning på Københavns Universitet, efter deltagelse i vidensværkstedet.

Han fremhæver samarbejdet mellem embedsværk, praksisaktører og forskere som en central styrke.

Særligt forståelsen af plansystemets udfordringer og potentialer er blevet skærpet.

“Jeg er blevet klogere på, hvad det er, der halter i for eksempel plansystemet. Og vi er kommet nærmere, hvordan fremtiden skal se ud.”

Det mest markante udbytte er dog en oplevelse af fremdrift.

“Der er et momentum lige nu for at skabe forandring. Og det er måske virkelig den største gode indsigt, jeg har fået,” forklarer han.

Samtidig peger han på, at de nødvendige faglige kompetencer allerede er til stede for at gribe den mulighed.

Arbejdet i vidensværkstedet har også givet en mere nuanceret forståelse af samspillet mellem jura og praksis.

“Jeg er nok blevet skarpere på nogle nuancer i juraens muligheder og begrænsninger. Særligt forholdet mellem plan og implementering har givet anledning til refleksioner om, hvorfor gode planer ikke altid omsættes til konkret handling.”

Erfaringen har samtidig udfordret en tidligere antagelse om, at løsningen ofte ligger i skærpet lovgivning.

“Det er bare ikke så enkelt, for det er ikke sikkert, det er lovgivningen, der skal til,” siger han og peger på behovet for at tænke i flere virkemidler, herunder planlægning, individuelle projekter og styringsformer.

Et andet vigtigt perspektiv handler om økonomi og natur. Her har Henrik Vejre fået et indblik i kompleksiteten, når natur skal opgøres i kroner og øre.

“I forhold til biodiversitet, så er det bare voldsomt meget mere komplekst,” forklarer han og fremhæver, at naturens værdi ikke altid kan omsættes til tal.

“Man kan ikke sætte den samme slags tal på naturens værdi. Og det skal man måske heller ikke altid. Hvad er værdien af den sortplettede blåfugl på Møn? Hvorfor skal den bevares? Det er jo fordi det er skaberværket.”

For forskeren har deltagelsen ikke blot været refleksion, den får også konkret betydning for hans arbejde.

“Jeg kan tage meget af indholdet direkte med i mit arbejde. Det føder ind i et projekt, vi i forvejen er i gang med.”

Her er samspillet med praksis centralt:

“Det er meget værd at høre, hvad der foregår i praksis. Det kan jeg lade mig inspirere af fremover.”

“Forholdet mellem plan og implementering har givet anledning til refleksioner om, hvorfor gode planer ikke altid omsættes til konkret handling.”

– HENRIK VEJRE

APPENDIX

DELTAGERE

- Anne Fastrup. Lektor og dr.phil. i litteraturvidenskab, Københavns Universitet
- Anne Jul Kristensen. Biolog, Ikast-Brandø Kommune
- Dennis Mejer. Programchef for natur og jagt, 15. Juni Fonden
- Helga Grønnegaard. Partner og projektchef for strategisk udvikling og fysisk planlægning, Urland
- Helle Tegner Anker. Professor i jura, Københavns Universitet.
- Henrik Vejre. Professor i landskabsarkitektur og planlægning, Københavns Universitet
- Katrine Nissen. Tidligere vicedirektør i Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø
- Lea Mikkelsen. Chef for planlov og landdistrikter, By-, Land- og Kirkeministeriet
- Lise Tjørring. Programleder, Dronning Marys Center på Københavns Universitet
- Lone Kørnøv. Professor og leder af Det Danske Center for Miljøvurdering, Aalborg Universitet
- Lone Søderkvist Kristensen. Professor i det åbne lands planlægning og forvaltning, KU
- Nils Høgsted. Direktør, Danmarks Miljøportal
- Nina Larsen Saarnak. Teamleder, Danmarks Naturfredningsforening
- Peter Andreas Norn. Indehaver, Jordnær Rådgivning
- Rasmus Fuglsang Frederiksen. Chef for Natur, Sweco Danmark A/S
- Sara Paarup. Vicedirektør, Plan – og Landdistriktsstyrelsen
- Sif Zimmermann. Kontorchef, Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø
- Signe Nepper Larsen. Vicedirektør, Naturstyrelsen
- Simon Kjær Hansen. Centerleder og ekstern lektor, Dronning Marys Center, KU
- Thomas Haugsted. Ph.d.-studerende, KU og advokatfuldmægtig, Poul Schmith/Kammeradvokaten.
- Trine Eide. Leder for kommuneplanteam. By, Erhverv og Kulturforvaltningen, Herning Kommune

Vidensværkstedet blev udviklet og faciliteret af Ingeborg Due Kolind for Dronning Marys Center, Københavns Universitet.

Dronning Marys Center på Københavns Universitet blev etableret i 2022 med det formål at adressere komplekse samfundsudfordringer gennem mobilisering af viden, partnerskaber og tværgående samarbejder.

En central del af centrets arbejde er at understøtte gensidigt værdiskabende samarbejde mellem forskere og praksisaktører uden for universitetet, så forskningen kommer frem til løsningsrummet.

Tekst:

Ingeborg Due Kolind

Design & layout:

Ulrik Skovgaard

KØBENHAVNS UNIVERSITET
DRONNING MARYS CENTER
VIDEN. PARTNERSKABER. FORANDRING